

УДК 343.24/.29

Драган І. В. – аспірант кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

Інститут покарання в культурно-ціннісному вимірі

Розглянуто сутність і функції кримінального покарання. Обґрунтовано важливість соціального аспекту в системі виконання покарань. Констатовано, що прагнення людини до справедливості, захисту особистих прав і свобод від злочинних посягань зумовлює позитивне сприйняття інституту покарання та механізму його реалізації. Визначено, що на підставі ціннісних орієнтацій громадян відбувається оцінювання стану інституту покарання, його ефективності та позитивної ролі для суспільства. Ціннісні правові настанови, які сформувалися в суспільстві у формі настроїв, поглядів, ідей, визначають поведінку учасників кримінального процесу в процесі застосування покарання. Проаналізовано історичні умови формування соціальних цінностей у сфері права, їх вплив на ефективність застосування кримінальних покарань в Україні. Інститут покарання, який протягом різних історичних періодів функціонував на території сучасної України, мав яскраво виражений класовий характер. Йому була притаманна пріоритетна спрямованість на посилену охорону прав владної верхівки суспільства, а тяжкість покарання відрізнялася для представників владних верств населення та простолюдинів. Результатом застосування покарання в умовах соціальної нерівності став сформований суспільний стереотип, відповідно до якого систему кримінальних покарань тлумачать як правовий інструмент, основним завданням якого є захист інтересів владної верхівки держави, водночас, охорона прав і свобод осіб, що не мають високого рівня соціального статусу та матеріального статку, відіграє роль другорядного завдання. Таке трактування функцій кримінального покарання заперечує його цінність з позиції принципу справедливості як основної вимоги застосування норм права. Репресивно-каральна парадигма системи покарань СРСР призвела до формування іншого суспільно шкідливого стереотипу, який полягає в усвідомленні інституту покарання як інструменту насильства, що використовує держава з метою підтримання державної влади. Суспільний осуд насильства й порушень прав людини під час застосування покарань призвів до спрямування кримінально-правової політики держави в напрямі гуманізації кримінальної відповідальності. Зазначено, що обов'язковою умовою успішної реалізації політики гуманізації кримінального покарання є реформування інституту покарання. Стереотипи негативного сприйняття кримінально-правової відповідальності є соціальними факторами, що провокують виникнення проблем ефективності вітчизняного інституту покарання. Тому визначальним чинником високої ефективності кримінальної відповідальності є відповідність інституту покарання суспільній моралі.

Ключові слова: інститут покарання; культурно-ціннісні установки; кримінальна відповідальність; заходи; кримінально-правовий вплив.

Постановка проблеми. Кримінальне покарання відіграє роль найбільш поширеного кримінально-правового заходу, який застосовується державою з метою протидії злочинності. Тому особливої уваги заслуговує питання соціальної цінності

покарання. Вплив соціальних та культурних чинників робить інститут покарання динамічним правовим явищем, багато в чому визначає його дієвість та напрямок розвитку. Це означає, що недостатність наукових досліджень щодо ролі культурно-ціннісних орієнтацій в процесі реалізації покарання призводить до виникнення проблем ефективності кримінально-правової політики держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляд проблем інституту покарання проводив ряд вчених, серед яких В. Г. Гончаренко, С. В. Гончаренко, Н. О. Гуторова, О. О. Дудоров, О. В. Козаченко, О. П. Кучинська, В. О. Навроцький, Є. С. Назимко, Д. А. Овчаренко, М. І. Панов, В. М. Попович, О. Ф. Скакун, Є. В. Фесенко, та інші.

Метою статті є розгляд сутності та функцій кримінального покарання, аналіз історичних умов формування соціальних цінностей у сфері права, їх впливу на ефективність застосування кримінальних покарань в Україні, ролі кари у виконанні завдань кримінальної відповідальності.

Виклад основного матеріалу. Закон України про кримінальну відповідальність (ЗУпКВ) становить правову систему, в якій закріплена нормативна основа механізму реагування держави на вчинення злочинів. З метою охорони суспільних цінностей кримінальні норми містять заборону на скоєння протиправних діянь. Для виконання охоронної функції Кримінальний кодекс України (ККУ) визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили [1, с. 6].

Порушення заборонної норми ЗУпКВ призводить до вчинення злочину. Призначення покарання є наслідком реагування держави на скоєння кримінального правопорушення.

На наш погляд, соціальна складова є невід'ємною умовою вчинення кримінально-караного діяння, тому що в соціальному середовищі формується індивідуальність злочинця, виникає злочинний намір та сприятливі для скоєння злочину обставини. «За об'єктивними властивостями злочин – зазіхання конкретної людини на сталий у суспільстві порядок відносин між людьми, колективами, між колективом і особистістю. Це робить злочин соціальним, суспільно значущим явищем» [2, с. 212].

Суспільний характер протиправного діяння визначає важливість соціального аспекту в діяльності інституту кримінального покарання. Правові установки, що сформувалися в суспільстві, визначають поведінку учасників кримінального процесу в ході реалізації покарання. За допомогою ціннісних

орієнтацій громадян відбувається оцінка стану інституту покарання, його ефективності та позитивної ролі для суспільства.

На наше переконання, людині притаманне природне прагнення до захисту власних прав від злочинних посягань. Потреба у відновленні порушеної справедливості закономірно сприяє зверненню громадянина до спеціальних органів державної влади з метою накладення на винного у вчиненні злочину відповідного покарання та відновлення порушених прав. У такому разі інститут покарання сприймається як засіб захисту прав і свобод людини і громадянина. Це означає, що позитивне сприйняття кримінальної відповідальності закладено у свідомості громадян.

Водночас, на сприйняття системи виконання покарань впливають ціннісні правові орієнтації, що сформувалися на протязі тривалого історичного проміжку часу та становлять результат життєвого досвіду багатьох поколінь, що проживали на території України.

Тому для дослідження культурно-ціннісного ракурсу інституту покарання виникає потреба аналізу історичного аспекту розвитку кримінально-правового законодавства.

«Найвидатнішою пам'яткою кримінального права князівського періоду (882–1349) є Руська Правда, яка мала три редакції – Коротку, Просторову та Скорочену. Будучи жорстко орієнтованою на соціальне та майнове становище особи винного й потерпілого, Руська Правда все ж таки залишилася пам'яткою звичаєвого права, яке виражало інтереси громади, побудованої на принципі первісної рівності. Положення Руської Правди втілили християнські традиції, закріпили чимало норм про злочини та покарання, виробили низку важливих правових категорій, заклали підвалини для розвитку різноманітних інститутів кримінального законодавства» [3, с. 42–43]. «Застосування покарання залежало від соціального становища як злочинця, так і потерпілого. Проголошувався класовий характер покарання. Посягання на життя, честь і майно феодалів каралося суворіше, ніж посягання на життя, честь і майно простих вільних людей давньоруського суспільства» [4, с. 85].

Надалі на території сучасної України діяв ряд нормативно-правових актів, кожен з яких визначав систему покарань протягом певного історичного проміжку часу. Це Литовські статuti в редакції від 1529, 1566 та 1588 років, Судебники в редакції від 1497 та 1550 років., Соборне Уложення в редакції від 1649 року, Артикул воїнський від 1715 року, «Права, за якими судиться малоросійський народ» від 1743 року та ін. Загальною

ознакою перчислених нормативно правових актів є спрямованість на посилену охорону прав та інтересів найбільш впливових верств населення, представники якого були наділені владними повноваженнями, мали високий рівень соціального статусу і матеріального статку.

«Взагалі, кримінально-правові закони, які були чинними на той час, носили яскраво виражений класовий характер і продовжували традицію феодального суспільства, де найперше охоронялись права владної верхівки, а тому міра покарання була різною для простолюдинів і володарів. Те, що в одних випадках вважалось злочином, в інших – просто вчинком, але в цілому злочином вважалась дія, спрямована проти благополуччя (прав і безпеки) всього суспільства» [5, с. 128].

На наш погляд, результатом накладення покарання в умовах соціальної нерівності та класової розшарованості населення став історично сформований суспільний стереотип, відповідно до якого кримінально-правовий вплив сприймається як інструмент захисту інтересів представників найбільш впливової частини суспільства та державного апарату. У такому розумінні, реалізація покарання не є тим заходом, що призначений для захисту прав і свобод тих громадян, які не належать до соціально привілейованих прошарків суспільства.

Небезпечним наслідком такого стереотипу є ототожнення діяльності органів держави, в питанні здійснення кримінальної відповідальності, з правовим свавіллям владної верхівки. Таке розуміння функцій кримінального покарання заперечує цінність права з позиції принципу справедливості, як основної вимоги правильного застосування норм права.

Усвідомлення кримінально-правового впливу як такого, що порушує вимоги справедливості у правовідносинах між представниками різних верств суспільства, обумовлює виникнення у громадян внутрішнього психологічного протесту, що спрямований на спротив владному впливу органів держави, які забезпечують процесуальний порядок реалізації кримінальної відповідальності. У такому разі інститут покарання сприймається таким, що не має соціальної цінності та не відіграє позитивної ролі для суспільства.

Подальший хід історії зумовив появу нових суспільних стереотипів, які призвели до негативного сприйняття інституту покарання. З утворенням Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР) в січні 1919 року змінилися характеристики тогочасного кримінально-правового законодавства. «Період Української СРР (РСР) (1921–1991) характеризується тим, що

формування поняття та системи, визначення мети покарання відбувалось в умовах докорінних перебудов та змін у суспільному житті – розпаду однієї соціально-економічної формації та зародження іншої. У результаті цього відбулася зміна ціннісних пріоритетів та напрямів з охорони прав і свобод людини та громадянина, власності, громадського порядку й безпеки, конституційного устрою держави від злочинних посягань, що мало результатом ухвалення нових законодавчих рішень» [6, с. 128].

Потреба боротьби зі злочинністю та підсилення державної влади призводила до необхідності жорсткого кримінально-правового реагування у випадку скоєння протиправного діяння або дій, що були спрямовані на повалення тогочасного державного ладу. Як справедливо зазначає П. Л. Фріс, який пише, що «Із самого початку цього періоду волюнтаризм у застосуванні покарання призвів до розширення судового та позасудового свавілля, до розширення застосування смертної кари, збільшення верхньої межі строку покарання у вигляді позбавлення волі до двадцяти п'яти років із одночасним скасуванням УДЗ (умовно-дострокового звільнення)» [7, с. 178].

Кримінальна відповідальність, за часів існування УРСР, ототожнювалася переважно з перетерплюванням неприємних наслідків накладення покарання. Виражена каральна спрямованість кримінально-правового впливу залишила в «спадок» інший суспільно шкідливий стереотип, який полягає в усвідомленні кримінального покарання, як такого, що призначене для утиску прав і свобод людини, придушення будь-якого прояву свободи слова та вільного волевиявлення. У такому разі кримінальна відповідальність сприймається як інструмент насильства, що використовується державою з метою підтримання державної влади.

Політична криза в СРСР та недосконалість кримінального законодавства наприкінці 80-х років призвела до критичного стану інституту покарання в Україні на протязі 80-х та 90-років ХХ століття. Наслідком чого є виникнення значних проблем тогочасної пенітенціарної системи, тієї, яку Україна прийняла у «спадок» від колишнього СРСР. Як справедливо зазначає О. В. Щербина «...аналіз діяльності вітчизняної системи виконання покарань доводить наявність значної різниці між законодавчо визначеним та реальним станом практики діяльності органів і установ виконання покарань, що природно породжує недовіру суспільства до діяльності пенітенціарної

системи та сумніви відносно того, чи залишати позбавлення волі одним з провідних покарань» [8, с. 359].

На час виходу України зі складу СРСР у 1991 році стала очевидною потреба реформи кримінального законодавства. Розпад Союзу РСР та проголошення незалежності України, як суверенної держави, обумовили можливість реформування вітчизняної системи виконання покарань.

На наш погляд, чинником, який призвів до переосмислення сутності та функцій інституту покарання в Україні, стало висвітлення в засобах масової інформації репресій та масових порушень прав людини, що були характерними для тоталітарного режиму СРСР періоду 1930–1950 років.

Система управління часів сталінського періоду СРСР використовувала методи, що засновані на насиллі, «культі особи» та придушенні будь-якого висловлювання власних поглядів або переконань, що суперечать загально визнаній державній ідеології.

Усвідомлення кримінально-правової політики, як такої, що може становити небезпеку правам і свободам громадян, призвело до руйнування свідомого стереотипу, відповідно до якого для виправдання застосування заходів та засобів кримінального впливу достатньо лише авторитету держави.

На наше переконання, усвідомлення сталінських репресій, як методу покарання, а також негативні стереотипи сприйняття інституту покарання, що на протязі історичного проміжку часу сформувалися на території сучасної України, обумовили виникнення свідомого соціального протесту проти будь-яких проявів насильства, порушень прав людини та принципу справедливості в ході відбування кримінального покарання.

Переміни у свідомості громадян призвели до змін суспільних уявлень стосовно соціальної цінності покарання. Підхід щодо реалізації кримінального покарання, що був характерним для державного механізму СРСР, відповідно до якого захист інтересів держави виправдовує застосування будь-яких заходів та засобів кримінально-правового впливу, зазнав суспільного осуду та осуду всього світового співтовариства.

На наш погляд, такий осуд виглядає цілком обґрунтованим, тому, що людина створює державу, а не навпаки. Зазначений підхід визначає цінність людини вищою над цінністю держави та призвів до розуміння людини, її прав та свобод, як найвищої цінності, що наділена певним обсягом невідчужуваних прав.

Усвідомлення покарання, як такого, що порушує принцип справедливості, становить інструмент насильства, утиску та

захисту представників найбільш впливової частини суспільства відіграє роль подразника, який мотивує громадян на підвищення рівня власної правової свідомості. З іншого боку, правова поінформованість осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності, має тенденцію до постійного покращення.

Права людини та громадянина, що закріплені в Конституції України, стосуються також осіб, що відбувають кримінальне покарання. Позбавлення зазначених прав в ході реалізації покарання є чинником, який обумовлює формування у засуджених осіб психологічного протесту проти проявів насильства та порушення справедливості в установах відбування покарань. Такий протест може бути спрямований на ігнорування вимог посадових осіб органів держави, що забезпечують реалізацію кримінальної відповідальності. Це означає, що порушення прав людини і громадянина, в ході діяльності системи виконання покарань, є недопустимими.

Закономірно виникає питання: «Чи достатньо для реалізації покладених на кримінальне покарання функцій лише страху перед санкцією кримінально-правової норми?». Якщо так, то обов'язковою умовою високої ефективності виконання охоронної функції кримінального права є високий відсоток громадян, які підпадають під вплив залякування. Це наводить на інше питання «Чи всі громадяни піддаються страху перед кримінальною відповідальністю?» Історичний досвід, що отриманий в ході розвитку та функціонування кримінального законодавства України, вказує на те, що покарання, яке базується виключно на насильстві, не спроможне ефективно виконувати покладені на нього функції. Вочевидь, що насильство, в поєднанні з порушенням принципу справедливості, призводить до моральної деградації суспільства та зростання рівня злочинності.

Зміни культурно-ціннісних установок обумовили соціальне заперечення репресивно-карального характеру інституту покарання. Це призвело до критики ролі каральної складової в наукових працях ряду вчених. Зокрема, В. І. Зубкова вказує, що визначення кари як сутності покарання або його мети є не тільки хибним, але й шкідливим [9, с. 147–148]. Д. А. Шестаков висловлює думку, що каральний ефект покарання є планетарною проблемою, яка окреслює собою коло насильства і жорстокості. Тому він стверджує, що в сучасних умовах треба виробити нові підходи до визначення покарання та шляхів його застосування. Вчений вважає за необхідне відмовитися від кари, оскільки вона передбачає відплату за вчинене. Відплата за

скоєння злочину, на його думку, суперечить принципам існування цивілізованого суспільства [10, с. 147–148].

Переосмислення напрямів призначення кримінального покарання визначило необхідність пошуку нових підходів щодо розробки заходів кримінального впливу. Такий пошук призвів до спрямування кримінально-правової політики держави в напрямку гуманізації кримінального права. Ми погоджуємося з М. Я. Гуцуляком, який пише, що «закріплення в різноманітних міжнародно-правових актах принципу поваги до прав людини та їх трансформація у внутрішньодержавне законодавство України визначило основні пріоритети національної політики в гуманітарній сфері» [11, с. 2].

Основною парадигмою суспільного розвитку стало гуманне ставлення до людини. Це призвело до особливої уваги правозахисних організацій та суспільства щодо недопустимості нелюдського поводження з засудженими в місцях позбавлення волі, застосування тортур до затриманих і приниження людської гідності.

Одним із результатів політики гуманізації в питанні застосування норм кримінального права став прийнятий 13 квітня 2012 року КПК України. Зокрема, у ст. 87 КПК визначено недопустимість доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини [12, с. 47]. У ст. 88 КПК закріплені ознаки, що означають недопустимість доказів та відомостей, які стосуються особи підозрюваного, обвинуваченого [12, с. 48]. Вочевидь, що вимоги ст. 87, 88 КПК України призначені для пом'якшення кримінально-правової політики та запобігати порушенням конституційних прав і свобод людини і громадянина в ході кримінального процесу.

На особливу увагу заслуговує закладена в основі кримінального процесу презумпція невинуватості. Такий принцип покладає обов'язок доведення вини злочинця на державу та захищає людину від необхідності доказування власної невинуватості.

На наше переконання, політика гуманізації кримінальної відповідальності, без проведення відповідних реформ, становить загрозу виникнення проблем ефективності інституту покарання.

За часів існування СРСР кара, як складова кримінально-правової відповідальності, виконувала завдання покарання, що визначені у п. 2 ст. 50 КК. Відповідно до п. 2 ст. 50 КК покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами [1, с. 26]. Із загрозою застосування жорстких

санкцій кримінальних норм пов'язувалися механізми реалізації превентивної, виховної та інших функцій кримінальної відповідальності. Засобом виконання завдань ЗУпКВ був страх перед розміром покарання та усвідомлення неприємних правових наслідків судимості.

Заслугує на увагу позиція ряду вчених, серед яких М. А. Беляєв, Є. М. Вечерова, М. П. Мелентьєв, А. С. Міхлін, А. В. Наумов, О. М. Омельчук, А. А. Піонтковський, С. В. Полубинська, Н. А. Стручков, М. Д. Шаргородський, В. А. Шкурко, І. В. Шмаров, яка полягає в тому, що сутністю покарання є кара, яка забезпечується державним примусом за рішенням суду. Слушною є думка С. В. Полубинської, яка пише, що «кара є невід'ємною сутністю покарання, яке має певну функцію – не дати можливості засудженому вчинити новий злочин. У такому розумінні кара є передумовою для досягнення такої мети покарання, як запобігання злочинам» [13, с. 100].

На наш погляд, такий підхід справедливо визначає кару як правовий засіб, що призначений для запобігання вчиненню кримінальних правопорушень, але має недолік, який полягає в ототожненні сутності кари та кримінального покарання. Поняття покарання як однієї з форм кримінальної відповідальності має ширше значення ніж поняття кара. Кара за своєю сутністю не спроможна забезпечити ефективне виконання попереджувальної та виховної функції. Тому чітко виражена каральна спрямованість кримінального покарання є чинником, який може привести до кризового стану пенітенціарної системи України. Таким чином, кара становить невід'ємну складову покарання, але перебільшення або применшення її значення в ході виконання функцій, що покладені на кримінальну відповідальність, є недопустимою помилкою.

Різноманітність суб'єктивних та об'єктивних ознак скоєного кримінального правопорушення, неоднорідність та відмінність індивідуальних якостей правопорушника обумовлюють необхідність використання державою широкого спектра відповідних заходів та засобів кримінального впливу, в тому числі й кари, що дає змогу ефективно відреагувати на кожен вчинений злочин в залежності від обставин скоєння та особистості злочинця.

У разі, якщо заходи виховного впливу та переконання не дозволяють досягти бажаного результату, виникає потреба застосування інших засобів кримінально-правового впливу, зокрема державного примусу з метою накладення кари. Розмір накладеної кари повинен відповідати тяжкості вчиненого злочину та бути

достатнім для формування у правопорушника почуття можливої відплати у випадку скоєння кримінального правопорушення.

За умови, якщо людина вчиняє протиправне діяння з корисливих мотивів, кара є тією противагою, що за своїм розміром повинна переважати особисту вигоду від вчиненого злочину. Усвідомлення можливості обмеження прав і свобод людини як відплати за вчинення кримінального правопорушення є тим засобом впливу на свідомість, що призначений для запобігання злочинності. Це означає, що кара як невід'ємна складова покарання, яка означає загрозу настання неприємних наслідків для злочинця, є обов'язковою умовою досягнення мети кримінальної відповідальності.

Таким чином, відсутність кари є тим чинником, який обумовлює зацікавленість особи у вчиненні кримінально караного діяння з метою задоволення особистих егоїстичних інтересів. У випадку, якщо корисливий мотив злочину переважає страх перед накладенням покарання, виникає мотивація правопорушника на скоєння злочину. Це означає, що повне заперечення кари, як невід'ємної складової заходів кримінально-правового впливу є помилкою, яка може призвести до появи проблем ефективності інституту покарання, зводячи його реформування нанівець.

Інший помилковий підхід, який полягає в ототожненні сутності кари та покарання, зводить призначення кримінальної відповідальності лише до позбавлення засудженого певних прав. Цікавою є думка М. А. Беляєва, який висловлює думку, що «під карою як метою покарання ми розуміємо завдання правопорушникові страждань і втрат як відплату за вчинений ним злочин» [14, с. 25]. Така позиція є хибною та такою, що не лише спотворює функції покарання, які визначені у п. 2 ст. 50 КК України, але й сприяє виникненню проблем інституту покарання, тому що, як зазначалося вище, покарання, яке базується виключно на насильстві та утиску, не спроможне забезпечити виконання завдань кримінальної відповідальності. Підхід М. А. Беляєва спотворює розуміння покарання та передбачає застосування досить обмеженого спектра правових заходів, що призначені для здійснення покарання.

На нашу думку, недостатність заходів кримінально-правового впливу, що забезпечують реалізацію кримінальної відповідальності, обумовлює формування стереотипу бездіяльності спеціальних органів держави. Такий стереотип призводить до появи почуття беззахисності громадян перед можливими злочинними зазіханнями.

Почуття правової беззахисності сприяє зростанню соціальної зневіри до інституту покарання, зневірі громадян у можливість поновлення пошкоджених внаслідок скоєння злочину прав. Наслідком чого є соціальне заперечення позитивної ролі кари для суспільства.

Водночас, в науці кримінального права не розроблений правовий інструментарій, що призначений для реалізації політики гуманізації покарання з одночасним запобіганням ризику зниження ефективності функцій кримінальної відповідальності. Такий «правовий вакуум» є суттєвим недоліком нормативної основи ЗУпКВ та означає потребу наукових розробок, спрямованих на вирішення зазначеної проблеми. В іншому випадку зменшення каральної складової покарання призводить до дефіциту кримінально-правових засобів, що призначені для виконання попереджувальної та виховної функції кримінальної відповідальності.

Висновки. Таким чином, обов'язковою умовою високої ефективності вітчизняної системи виконання покарань є проведення реформи інституту покарання. Для втілення зазначених реформ виникла потреба пошуку заходів кримінально-правового впливу, що покликані забезпечити ефективне виконання тих завдань кримінального права, які за часів перебування УСРР в складі СРСР були покладені на застосування жорсткої кари.

Сформовані на протязі історії суспільні стереотипи щодо усвідомлення кримінальної відповідальності передавалися від одного покоління до наступного та визначили характерні особливості сприйняття інституту покарання в сучасній Україні. На наш погляд, обов'язковою умовою високої ефективності системи покарань є відповідність функціональних характеристик інституту покарання суспільній моралі. Це означає, що з метою проведення якісних реформ вітчизняного інституту покарання необхідно усунути негативний вплив суспільних стереотипів на застосування кримінальних норм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України. – Харків : Одиссей, 2008. – 248 с.
2. Воднік В. Д. Специфіка соціологічного аналізу злочину / В. Д. Воднік // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2016. – № 1 (28). – С. 211–219.
3. Савченко А. В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження : монографія / А. В. Савченко. – Київ : КНТ, 2007. – 596 с.
4. Історія держави і права України : підручник : у 2 т. / за ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина. – Київ : Ін Юре, 2000. – Т. 1. – 648 с.

5. Микитчик О. В. Злочин як соціальне явище: філософсько-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12 / О. В. Микитчик. – Київ, 2002. – 202 с.
6. Назимко Є. С. Розвиток інституту покарання в Україні: історичний метод пізнання / Є. С. Назимко // Часопис Академії адвокатури України. – 2011. – № 11 (2). – С. 1–8.
7. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми : монографія / П. Л. Фріс. – Київ : Атіка, 2005. – 332 с.
8. Щербина В. О. Сучасні проблеми функціонування системи виконання покарань та їх вплив на ресоціалізацію засуджених / В. О. Щербина // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 357–367.
9. Зубкова В. И. Уголовное наказание и его социальная роль: теория и практика / В. И. Зубкова. – М. : НОРМА, 2002. – 304 с.
10. Шестаков Д. А. Криминология. Краткий курс. Преступность как свойство общества / Д. А. Шестаков. – СПб. : Лань, 2001. – 264 с.
11. Гуцуляк М. Я. Гуманізація виконання кримінальних покарань в Україні у контексті міжнародних стандартів поведження із засудженими / М. Я. Гуцуляк // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. – 2009. – Вип. 21. – С. 180–187.
12. Кримінальний процесуальний кодекс України. – Суми : ВВП Нотіс, 2012. – 292 с.
13. Полубинская С. В. К вопросу о целях наказания / С. В. Полубинская // Проблемы совершенствования уголовного закона. – М. : Наука, 1990. – С. 96–99.
14. Беляев Н. А. Цели наказания и средства их достижения в исправительно-трудовых учреждениях / Н. А. Беляев. – Л. : Ленингр. ун-т, 1963. – 186 с.

REFERENCES

1. *Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal codex of Ukraine]*. (2008). Kharkiv: Odissei [in Ukrainian].
2. Vodnik, V.D. (2016). Spetsyfika sotsioloohichnoho analizu zlochny (Specificity of sociological analysis of crime). *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho"*, *Bulletin of the National University "Legal Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise"*, 1(28), 211-219 [in Ukrainian].
3. Savchenko, A.V. (2007). *Kryminalne zakonodavstvo Ukrainy ta federalne kryminalne zakonodavstvo Spoluchenykh Shtativ Ameryky: kompleksne porivnialno-pravove doslidzhennia [Criminal Legislation of Ukraine and Federal Criminal Law of the United States of America: Comprehensive Comparative Legal Study]*. Kyiv: KNT [in Ukrainian].
4. Tatsii, V.Ya., & Rohozhyn, A.Y. (Ed.). (2000). *Istoriia derzhavy i prava Ukrainy [History of the state and the law of Ukraine]*. (Vols. 1). Kyiv: In Yure [in Ukrainian].
5. Mykytchuk, O.V. (2002). Zlochin yak sotsialne yavyshe: filosofs'ko-pravovy aspekt [Crime as a social phenomenon: a philosophical and legal aspect]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
6. Nazymko, Ye.S. (2011). Rozvytok instytutu pokarannia v Ukraini: istorychni metod piznannia [Development of the institute of punishment in Ukraine: historical method of cognition]. *Chasopys Akademii advokatury Ukrainy, Journal of the Academy of Advocacy of Ukraine*, 11(2), 1-8 [in Ukrainian].
7. Fris, P.L. (2005). *Kryminalno-pravova polityka Ukrainiskoi derzhavy: teoretychni, istorychni ta pravovi problemy [Criminal Law of the Ukrainian State: Theoretical, Historical and Legal Issues]*. Kyiv: Atika [in Ukrainian].

8. Shcherbyna, V.O. (2013). Suchasni problemy funkcionuvannia systemy vykonannia pokaran ta yikh vplyv na resotsializatsiiu zasudzhennykh [Modern problems of functioning of the system of execution of sentences and their influence on the resocialization of convicts]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav, Scientific herald of Lviv State University of Internal Affairs*, 2, 357-367 [in Ukrainian].

9. Zubkova, V.I. (2001). *Ugolovnoe nakazanie i ego socialnaia rol: teoriia i praktika [Criminal punishment and its social role: theory and practice]*. Moscow: NORMA [in Russian].

10. Shestakov, D.A. (2001). *Kriminologiya. Kratkii kurs. Prestupnost kak svoystvo obschestva [Criminology. Short course. Crime as a property of society]*. SPb.: Lan [in Russian].

11. Hutsuliak, M.Ya. (2009). Humanizatsiia vykonannia kryminalnykh pokaran v Ukraini u konteksti mizhnarodnykh standartiv povodzhennia iz zasudzhenykh [Humanization of Criminal Penalties in Ukraine in the Context of International Standards for the Treatment of Convicted Persons]. *Aktualni problemy vdoskonalennia chynnoho zakonodavstva Ukrainy, Current problems in improving the current legislation of Ukraine*, 21, 180-187 [in Ukrainian].

12. *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedural Code of Ukraine]*. (2012). Sumy: VVP Notis [in Ukrainian].

13. Polubinskaia, S.V. (1990). K voprosu o celiah nakazaniia [To the question of the purpose of punishment]. *Problemy sovershenstvovaniia ugolovnogo zakona, Problems of improvement of criminal law*. Moscow: Nauka [in Russian].

14. Beliaev, N.A. (1963). *Celi nakazaniia i sredstva ih dostizheniia v ispravitel'no-trudovykh uchrejeniiakh [The objectives of punishment and the means of their achievement in corrective labor institutions]*. L.: Leningr. un-t [in Russian].

Стаття надійшла до редколегії 30.05.2018

Drahan I. – Postgraduate Student of the Department of Philosophy of Law and Legal Logic of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine

Institute of Penalty in Cultural-Price-Related Measures

The essence and functions of criminal punishment are considered. The importance of the social aspect in the system of execution of punishment is highlighted. It is determined that the value legal guidelines that have been formed in society in the form of mood, views, ideas determine the behavior of participants in the criminal process during the implementation of punishment. With the help of ideas about the nature and purpose of criminal responsibility, an assessment is made of the state of the criminal-executive system, the effectiveness of criminal punishment and its positive role for society. It is disclosed that the natural desire of a person to protect his own rights and freedoms from criminal encroachment, to restoration of the violated, as a result of a crime, justice causes a positive perception of the institute of punishment and the mechanism for its implementation. The historical conditions of formation of social values in the field of criminal law in Ukraine are analyzed. It is noted that the characteristic feature of criminal law, which acted on the territory of modern Ukraine, was expressed by the direction aimed at strengthening the protection of the rights and

interests of the most influential strata of the population, whose representatives were endowed with authority, and enjoyed a high level of social status and material wealth. The result of the implementation of punishment in the conditions of social inequality and class layout of the population was the formation of a public stereotype, according to which criminal responsibility plays the role of a legal measure that violates the requirements of justice in the legal relationship between different segments of the population. The pronounced punitive orientation that was characteristic of the institution of punishment during the time of Ukraine's stay in the Soviet Union has led to an understanding of criminal law influence, as an instrument of violence and violation of human rights and freedoms. Stereotypes of negative perception of criminal responsibility play the role of social factors, which lead to problems of efficiency in the execution of tasks entrusted to criminal punishment. The role of punishment as a component of punishment, in the performance of functions of criminal responsibility is explored. Proved that the punitive component of criminal punishment is a necessary condition that is necessary to achieve the purpose of criminal liability. It is noted that in order to carry out qualitative reform of the institute of punishment, it is necessary to develop and implement effective measures for the implementation of criminal-legal policy.

Keywords: institute of punishment; cultural-value installations; criminal responsibility; measures of criminal legal influence.